

OIEREGI-KO BUENAVENTURA AITA (1886-1956)

Larraun-Lekunberri, 1986-X-24

Patxi Ondarra

Aurtengo abenduaren 7. egunean ehun urte direla jaiotako Bertizarana-ko Oieregi herrian Joaquín Eugenio Plácido Senosiáin (1) Ochoteco; gero, kaputxino egin zenean, Oieregiko Buenaventura A. izango zena. Gurasoak kanpotarrak zituen, Aita, Dionisio, bide begiraria (2), Iruñekoa zen, gurasoak Lizarra eta Espartza-koak zirela: José eta Celedonia Yoldi; ama berriz, Jesusa, lesakarra zen eta gurasoak ere bertakoak ziren: José Ignacio eta Carmen Iribarren.

Hamabi urterekin sartu zen Iruñeko apaiz mintegian eta bertan lau urtez (1899-1903) humanitate ikasketak egin zituen, bakantzetan herrira itzultzen zelarik. Humanitateak bukatu ondoren, Zangoza-ra abiatu zen (1903) kaputxino izateko eta hurrengo urtean (1904) kaputxino egin zen. Filosofiako hiru urteak Tutera-n ixtudiatu zituen (1904-1907) eta teologia-koak Iruñean (1907-1910), hemen apaizten zela teologia amaitu ondoren (1910), eta predikari titulua 1912. urtean lortzen zuela.

Ikastaldiak bukatu eta gero, honako komentu hauetan bizi eta lan egin zuen: Iruñean (1910-1912), Hondarribian (1912-1915), Altsasun (1915-1918), Iruñean berriz ere (1918-1920), Lizarran (1920-1921), Altsasun (1921-1928), Hondarribian (1928-1933), Altsasun (1933-1934), Hondarribian (1934-1936) eta Lekarozen (1936-1956), hemen hiltzen zela. Guduak hasi baino lehentxeago, hortzak gaizki zituela-ta, Lekarozera joan zen, horretan oso trebea zen Etxalarko Frantzisko Anaiak trata zezan; eta Lekarozen harrapatu zuen guduak.

Horregatik, azkeneko 20 urteak hor egin zituen, predikari bezala. Bi eta hiru mezatan predikatzen zuen igandeetan, euskaraz ongi zekiten gehienak munduko lau aldeetara sakabanatuak izan zirelako.

(1) Deitura ez da Pérez (de) Senosiáin, baizik eta Senosiáin; eta hirugarren izena Plácido da.

(2) Aita ez zuen izan eskola maisu, Damaso Aitak esanda, batek baino gehiagok argitaratu duten bezala. Oieregiko eliza liburuek diotenez, "celador de caminos" zen. 1888. urtean hil zen.

Alaia, onutsa, animen alde langile nekaezina, Elizarekiko atxikimen haundikoa. Bizitza osoa apostoladutzan igaro zuen, parrokupei laguntzen, predikatzen, euskaraz idazten, hirugarrendarrei kasu egiten.

Belarriek entzuten eta haizeak eramaten duen hitzaren ondoan begiek ikusten eta gorde daitekeen hitzaren zale eta langile bilakatu zen. Hasiera hasieratik ekin zion irakurgaiak zabaltzeari eta aldizkariak sortzeari. Predikari titulua lortu eta hurrengo urtean, berak eraginda, jaio zen *Irugarren-go Prantziskotarra*, *Damaso Aita* zuzendari zelararik eta *Oieregik* maiz idazten zuelaririk, *Arbelaitz*, *Osinburu* eta *O-tar B.* izenordeak erabiltzen zituela (3).

Sei urte geroago (1919) hasi zen *Zeruko Argia*, hau ere berak eragin-da eta berriz ere *Damaso A.* zela zuzendari. Gudu ondoan, eta hemezortzi urtez isilik egon ondoren, berak berpiztu zuen *Zeruko Argia*, zuzendari ere bera zelaririk, eta *Elizalde* izenorde berria erabiltzen zuelaririk. *Damaso A.* bitartean *Txilen* zegoen, animen alde lan da lan, eta Euskalerriaz bat ere ahaztu gabe. Baso eta oihanetan egurketan ari ziren mutilez kezkatu-rik, hamabost egunero banatzen zuen azken urteetan (1951-1956) multikopiaz egindako orri bat, *Artzai Deia* izeneko. Ameriketako artzaie-tara ere ailegutzen zen dei hori, herrietako berriekin eta kristau ikasbideekin.

Haurrendako aldizkari baten atzetik ere ibili zen, baina ezin izan zuen gorpuztu, oso garesti zirelako irudiak. Honen berri *Lizartza-ko Andres* Aitak ematen digu, Lekarozen irakasle eta Txinan misiolari izan zenak. Gordetzen da berak euskaraz idatzitako paper multzo bat, eta honela irakurtzen dugu:

“Etorri da Oyeregi”tar Bonabendur A. Aba begizko au (sic) gogor diardu, euskerazko aurren aldizkingia eta euskal idazti onen aldezko Bazkun bat irasteko lanetan” (1923, XI-30).

Damaso A. ere lagun zuen arazo honetan, Lizartzak dioenez: “Gaur etorri da Intza’r Damas Aba eta onek esan digunez, aurren euskal aldizkingia ez da aterako noski, txindi bearragatik. Ateratzeko Italia’ko beste aldizkingi batekin ari ziran artu emanetan, Nunzio jaun agurgarriak ere ortarako bultzatzen zuala edo, baña irudiak oso garesti ematen dituzte eta eziñezkoa bezela edo utziko dute noski” (1924, I-17).

Bi urte ta erdi lehenago aurkitzen dugu euskal idazleen elkarte bat eratzeko ahaleginetan murgildurik, Lizartzan irakurtzen dugunez: “Nagu-

(3) S. Onaindiak dioenez, *O.* ere erabili zuen izenordetzat. Egia esan, izenorde hori lehenbiziko aldiz 1936. urteko *Irugarren-go Prantziskotarra*-n ageri da: 125, 132, (140) eta 148 or.; eta gero gudu ondoko *Zeruko Argia*-n, 1954 eta 1955 urteetan. Cf. Onaindia. *Euskal Literatura*, IV, 368. Argitaratu gabe dauden idazkietan *Oianegi* eta *Yoldiko Juakin A.* ere agiri dira.

si A'k esan didanez, illabete onen 26'an, gure ikastetxe ontan Euskel-idazle batzar bat edo egingo omen da; Oyeregi'tar Bonabendur A'k edo asmatua izango da noski. "Jaungoiko-Zale"ren artezkari Jauna Oyeregi ta Damas AA. eta abar etorriko omen dira" (1921, IV-21). Eta berriz ere: "Artzubiaga'tar Kuiril Jauna Oyeregi'tar Bonabendur eta Intza'r Damas AA.kin beren batzartxoia egitea (sic) edo etorri dira" (1921, IV-25). Eta beste hau: "Irastea asmatu duten batzaren (sic) araudia egiñik utzi dute, eta eldu den illaren 16'an batzar bat Donosti'an egiteko asmotan dabiltz" (1921, IV-27). Eta azkenik: "Oyeregi A'k eta asmatutako batzarra Donosti'an Aldundi-Jauregian, gaur izango zuten noski" (1921, V-18) (4).

Lizartzak jakitera ematen digunez, beste bide bat ere zabaldu zuen Oieregik euskararen faboretan: otoitza. Entzun dezagun: "Abakide mordoxka bat, txandaka illero egun batez, gure Aberriaren eta Euskeraren alde gurutze bidea egingo degula, itz-artu-ta gaude. Oyeregi A'k gaur bialdu digu, zer egunetan egingo duan bakoitzak" (1922, V-16). Beste batean, Oieregiren gutun batetik pasarte hau ematen du: "Berri ona: Donosti'an gurutze-bidea egiten dutenak 600 ta geiagorano iritxi dira: badira oien artean jeltzaleak ta ez-jeltzaleak: beraz gure Donosti'ko batzarrea ezta alperrikakoa izan. Lenago 4'en bat talde ziran ta orain 20 ta geixeago" (1924, V-25).

Haurren aldizkaria ez, aipatu ditugun beste asmo guziak gorpuztu zituen. Beste amets bat ere izan zuen, amets hutsetan gelditu zena: euskal eguneroko bat argitaratzekoa. "Euskal-Esnalea" aldizkarian astintzen du gai hori. Bertan dioenez, "egunerokoak euskerari indar aundia emango lioke, ta batasunerako bideak gertu edo prestatuko ditu" (1917, 73s. or.). Nork idatzi? Denak: jakintsuak eta jakinezak. Zer eta zertaz idatzi? Ipuiak, izkirimiriak, neurtitzak; nekazaritaz, langileen eginbeharez, arrantzaleen gauzez, erlijioaz, salerosteaz, edestiaz edo kondairaz, abereak hazitzeko eraz, eguneroko gertaerez, haurren hazieraz etab. Politika ez du aipatzen gaien zerrendan.

Gero (Ib., 1917, 113s.) berri biltzaleen beharra ikusten du, eta besteak beste, hau dio: "Amerika'n, Ozeania'n, Asia'n ta Afrika'n izango lituzke euskerazko albistariak, misiolari euskaldunak alde guzietan barreaturik daude-ta. Ontan erderazko albistari guziak atzean utziko lituzkela uste det".

Hartzaileren arazoa ere tratatzen du eta oso baikor ageri da, honela bait dio: "Egunaria atera baño len labea nola dagoan ikusi bear da ta ni ikusi naiez nabill; itxuraz berotxo dago. Ara zergatik diodan. Dagoaneko

(4) Cf. B'tar P. (Federico Belausteguioitia). *La unificación del euskera*. Bilbao (1916). Liburuxka hau irakurri ondoan idazten du Oieregik bere artikulua.

badira 530 arpide *iya egiñak* (kurtsibaz orijinallean), argitaratzea nai degun egunariarentzat” (Ib., 1918, 88).

Euskararen batasunak ere kezkatzen du eta hau dio: “Euskerazko idaztiz gertatzen dana oso latza da gero; bizkaieraz idatzi ta Bizkai’an bakarrik irakurri; laburdieraz ta zuberoraz, ta berdintsu. Ta, oraindaño-ko bideari jarraitzen ba gatzaizkio, inoiz izango ditugu eguneroko albistari aundi ederrak? Nik uste inoiz ere ez” (Ib., 1916, 245s.). Bat dator Federiko Belaustegigoitiarekin bai batasun asmoz eta bai idazkeraz ta hitz berriez dioen gutzian. Eta eransten du: “Gogoak ematen dit ainbeste itz berri asmatzea ta ain euskera zallaz idaztea, gure idaztiak ta iztegiak gutxi erabiltzetik datorrela”. Gipuzkoera proposatzen du euskararen batasunerako, bera naparra izanik, “*bortz, ortzegun ta erran* esaten diran errikoa” (Ib., 1916, 245s.).

Gai honetaz berriz ere **Euskera** aldizkarian hitz egiten du. Galdetzen du: “Euskera batu bearrik bai al dago?”. Eta erantzuten du: “Irakurgaiak indar aundia artzekotan bearrezkoa da; bearrezkoa da izkelgi bat Euskalerrri guzian edo geienean aditza... Egunaria bear dugu, egunari aundia ordea ta gaurko egunean zailla dana, izkelgi bat autatu ezkerro erraztu egingo litzeke”. Zein hautatu? Berak ez du dudarik egiten gipuzkoera hautatu behar dela, bada “Bizkaian izkuntza ontan egindako itzaldiak aditzen dituzte, Naparruan ere bai, Lapurdi’n ere berdintsu izan bear du, auzoan dago ta”, dio (**Euskera**, 1922, 101s.). Egia esan, Oieregik gipuzkoeraz idatzi ohi du.

Batasun bide konkretu bat azaltzen du beste bi lanetan (Euskal-Esnalea, 1924, 141-146, 165-169). Beste bi lan ere ageri dira aldizkari horretan arazo honetaz, eta horietako lehenengoan dio: “Euskalkien batasuna egiñik al dago? Erdi-egiñik beintzat bai. Ta aditza edo berboa kendu ezkerro, iya oso egiña dagoala esan diteke, nere ustean, okerrik egin gabe”. Bere baikortasun hori hiztegian edo lexikoan oinarritzen du, eta baikortasun horrek eta batasunaren ardurak bultzatuta hiztegi bat argitaratuko du 1929. urtean (Ib., 1925, 141ss.; 1926, 181s.).

Euskararen batasunaren premiak ez du ordea itsutzen, eta konkretu-ki bizkaieraz edo Bizkai-ko euskaldunaz ez da ahazten. Horregatik, argitaratu gabe gelditu diren beraren paperetan jorrazten du alor hau teorikoki eta praktikoki. Izan ere, argitaratzeko prest zeukan lan batean, bizkaieraz eta gipuzkoeraz edizio (5) bereziak egiteko seinaleak ipintzen ditu.

* * *

(5) Cf. gure lan honen bukaeran. “II. Oieregiren lan argitaragabeak” sailean, 19. zenbakia.

Oieregiren idazkietara gatozela, esan dezakegu hirurehun bat lan argitaratu zituela honako aldizkari hauetan: *Irugarrengo Prantziskotarra*, *Zeruko Argia*, *Euskal-Esnalea*, **Euskera** eta Donostiako *La Cruz* izenekoan. *Zeruko Argia*-n agertu zen multzo luzetxo bat *Quadragesimo Anno* entziklikaren itzulpena da.

Liburuak eta liburuxkak bederatzi dira, gehienetan erlijioarekiko gaiak osatzen dituztela: Jesukristoren Bizitza, herriarendako liturgia eta euskal-erdal, erdal-euskal hiztegia. Iruñean, *Archivo Provincial de Capuchinos* delakoan gordetzen diren lanak, argitaratu gabeak, ez dira gutxi. Horietan ere erlijioa eta euskara dira gaiak. Erlijioaren arloan hauek dira nagusi: kristau ikasbidea, apologetika, sinismena eta katoliko ekintza. Euskararen arloan: euskal irakurgaiak nola erraztu eta batasunera eramán, bizkaiera eta gipuzkoeraren arteko desberdintasunak nola gutxitu, erdaratik euskararako itzulpenak nola egin, erdal-euskal hiztegi erlijio eta gizarteko lexikoa dakartenak moldatu, etab.

Esan dugun guztia entzun ondoren ez da inor harrituko Euskaltzaindiak hasiera-hasieratik bere urgazle egin zuela jakiteaz. Lizartzak ematen digu honen berri, honela (6): “Atzoko izparringitan irakurri det “Euskal-Zaindia”k Oyeregi’tar Bonabendur A. bere laguntzaletzat edo autatu dula (Académico correspondiente)”. 1921. urteko martxoaren 4. egunean idazten du hori.

I. OIEREGIREN LAN ARGITARATUAK

1. Jesukristo gure Jaunaren Bizitza. EGILLEA Mataro’tar Pelegrin O.M. Cap. ITZULTZALEA *Arbelaitz O. M. Cap.* Iruña’ko Kaputxino’en Irarkolan (1921), 1-87 or.

2. Gaurko Izkillu edo Arma. (IRAKURGAIK). *Arbelaitz kaputxinoak* itzulia. NOTA. Aita Samuele Cultrera Kaputxinoa (da egilea). DONOSTIA, 1922, 1-102.

3. PENTEKOSTE. *Arbelaitz A. O. M. Cap.* Erriarentzako Liturgia. IRUÑA, 1930, 41-52.

4. Pentekostes-ondorea. *Arbelaitz O. M. Cap.* Erriarentzako Liturgia. IRUÑA, 1930, 53-62.

5. Billebaiketa edo Zirkunzizio-Jaia. ARBELAITZ O. M. Cap. Erriarentzako Liturgia. IRUÑA, 1931, 1-11.

(6) *Euzkadi* edo *La Gaceta* egunkarietan izan daiteke honen berri.

6. Erramu Igandea. Arbelaitz O. M. Cap. Erriarentzako Liturgia. IRUÑA, 1931, 27-38.

7. Bezperak. ARBELAITZ O. M. Cap. Erriarentzako Liturgia. IRUÑA, 1932, 1-64.

8. Diccionario Castellano-Vasco y Vasco-Castellano de voces comunes a dos o más dialectos. Bilbao, 1929, 1-357 eta I-X or. NOTA. Gehigarri bezala liburuaren bukaeran hau dakar: "Observaciones para evitar, en cuanto posible, las diferencias verbales de los dialectos bizkaino y guipuzkoano". Gudu ondoan bi aldiz argitaratua.

II. Oieregiren lan argitaragabeak

Archivo Provincial de Capuchinos izenekoan, Iruñe-ko Errotazar kalean dagoenean, gordetzen dira Oieregiren paperak.

1. Belarmino - Oianegi, O. F. M. Cap. KRISTAU IKASBIDEA AZALDUA ETA AUSNARTUA Ikasbideakin eta Gogarte edo Meditazioekin, 253 or. NOTA. Lan guztiak makinaz daude, tarte bikoitza, folio erdikoak.

2. CLAUDIO FLEURY. EDESTI - KRIST(IN)AU - IKASBIDEA, I, 46-172 or.; II. 173-392. NOTA. Gipuzkoera eta bizkaiera nahasturik.

3. Ataungo Ilario A., O. F. M. Cap. KRISTAU IKASBIDEAREN ERAKUSLEA. Itzultzalea: Oianegi, O. F. M. Cap. I - ZER SINISTU. I-X, I-XXVIII, 370; II - ZER ESKATU. 370 (sic) - 691. NOTA. Honen ondoan eta berarekin erlazonaturik, beste 1-96 or.

4. Oianegi, O. F. M. Cap. VOCABULARIO RELIGIOSO-SOCIAL por Orden de Materias. I. FUNDAMENTOS DE LA RELIGION, 1-72; II, DOGMA Y MORAL, 1-130; II. VOCABULARIO SOCIAL, 1-69.

5. Vocabulario Social, 1-20.

6. Vocabulario Social CASTELLANO-VASCO (Llovera). 1-20.

7. VOCABULARIO SOCIAL. 1-16. NOTA. *Rutten* Aitaren "La Doctrina Social de la Iglesia"tik hartua.

8. VOCABULARIO DE ACCION SOCIAL CATOLICA. 1-22. NOTA. *Guerry-Peiró*-renetik hartua edo bildua: "Código de Acción Católica". 1932.

9. VOCABULARIO RELIGIOSO-SOCIAL IDEOLOGICO CASTELLANO-VASCO. 1-15.

10. Vocabulario popular religioso-social. II. VOCABULARIO POPULAR RELIGIOSO. 1-12.

11. (*Estalkian*) *ADITZA ERRAZTU TA BATUARENTZAKO AGIRIAK (1. orrialdean) AGIRIAK* - Documentación. Aditza laguntzalea uztea - Supresión del verbo auxiliar. 1-7.

12. *OIAN-EGI. TRADUCCION DEL CASTELLANO A LA LENGUA VASCA. ENSAYO DE NORMAS PRACTICAS. 1-9. NOTA.* Izen honekin hamar bat paper multzo eta horietako batean: "8.ª red(acción)".

13. *DOCUMENTACION REFERENTE A TRADUCCION DEL CASTELLANO A LA LENGUA VASCA. NORMAS PRACTICAS. 1-21.*

14. *OYAN-EGI, O.M.C. PROCEDIMIENTOS EMPLEADOS EN LA VERSION AL EUSKERA DEL CODIGO DE ACCION CATOLICA DE GUERRY-PEIRÓ. 1-15.*

15. *ASZETIKA GAIAK. 1-11. NOTA.* Erdaraz dago, eta gai zerrenda bat da.

16. Diario perteneciente a "Artzai-Deia". PP. Capuchinos-Lecároz. *NOTA.* "Artzai-Deia"ri dagozkion diru kontuak, 1950. urtean hasi eta 1955. urtea, abenduak 14, arte. Aldizkari horri dagozkion beste gai asko ere badira karpeta horretan.

17. *IDAZLE MALTZURRAREN GRAMATIKA NABARRA. 1-13. NOTA.* Bizkaiera eta gipuzkoeraren desberdintasunak gutxitzeko aditzaren inguruan.

18. *NOTA.* Sermoiak dira, 17 bat prediku (7). Zaharrena Irañeta eta Bakaiku-n 1922. urtean predikatua; berriena 1952. urtean, Irurita eta Lekaroz-en.

19. Zergatik sinistu? Arbelaitz, O. M. Cap. 1-8, 1-71, 1-81, 1-3 (Billabidea), 1-18. *NOTA.* Inprentarako prest dagoela ematen du, eta gipuzkoeraz eta bizkaieraz edizio bereziak egiteko idatzia dago.

20. *OIAN-EGI, O. F. M. Cap. VOCABULARIO POPULAR RELIGIOSO-SOCIAL, 1-4, 1-212, 1-10 (Apéndice).* *NOTA.* Sarrera oso interresgarria autorearen pentsamoldea eta lexikoarekiko irizpideak ezagutzeko (8).

(7) Badira beste 4 bat sermoi han eta hemen sakabanatuak.

(8) Hitzaurrean, besteak beste, hau irakurtzen dugu: "(Para ser) popular he huido del excesivo purismo... he dado cabida a algunos (neologismos) que no agradan del todo a un gran vascófilo de los que conocen mejor nuestra lengua, escritor, traductor, predicador que conoce el lenguaje popular como pocos".

Gero eranstean du: "yo estoy arrepentido de los errores de mi primera juventud; que los jóvenes que me lean no tengan el día de mañana necesidad de arrepentirse como yo".

Goian aipatu duen euskal idazle, itzultzaile eta predikari hori *Iraizoz-ko Polikarpo A.* izan daiteke, gure ustez.

21. Guerry-Peiró. KATOLIKO-EKINTZARAKO ZUZENBIDEAK. (I), I-VII, 1-197. NOTA. Oieregik hiru gehigarri erantsi ditu: 1926. urtetik aurrera atera ziren Aita Santuen ageri hauek, hots, 1. Gazteriaren Haziera Kristaua, 2. Ezkontza Kristaua, 3. Gizarte-Era edo Ordenaren Berritzea izeneko Enziklikak.

22. (Pakete batean gauza asko): 1. Meza Alkarrizketan; 2. Zergatik sinistu?; 3. Erljioaren Edesti (Istori) Laburra; 4. Nere Erljioa. Bi Itz; 5. III Zatia. Erljioa. Goieneko Malla; 6. Duplessy. Uzkurtza edo Erljioa pitinka. Sinistu Bear Dana; 7. (Lenengo Irakaskintzarako) Jakinduriak Uzkurtzaren Inguruan; 8. IV Kristau Ikasbidearen Banatzea (“distribución”); 9. Eliza Katolikoa; 10. Ekintza Katolikoa; 11. Kristau-Ikasbidea eta Meza-Liburua; 12. Ebanjelioak eta Kristau Ikasbide Gaiak; 13. Igan-deko Ebanjelioa eta Kristau Ikasbidea; 14. Astarloa-Oianegi. Urteko Igan-de Guztietarako Kristau-Ikasbide Itzaldiak, 1-27 or.; 15. Euskal Idazti eta Antzerki Izendegia. NOTA. Estornés Lasa-ren “Historia del País Basko-”tik hartua; 16. Idazti Donea (Schmitt), 10 or.; 17. Liturjiaren Zimendu Egiak; 18. Sinismenaren Zergati edo Arrazoiak; 19. Kristau-Ikasbidea Jesukristo gure Jaunaren Eskolan; 20. Zergatik Katolikuak izan; 21. Katolikuak Izan Bear Degu; etab.

23. ARGIA, BIDEA, BIZIA, KRISTAU IKASBIDEA LABUR AGERTUA. Egillea: Yoldiko Juakin A. O. F. M. Cap. 1-648. NOTA. Prentsarako prest zegoen, *Nihil obstat* eta *Imprimi potest* eta guzti: 1950. urtean.

24. *Carpeta Personal* delakoan: 1. Oieregiren “Curriculum Vitae”; 2. Ataungo Ilario-rekin gutun eta zuzenketa Kristau-Ikasbidea zela-ta; 3. Apaizen eta parrokuen gutunak *Artzai-Deia* zela-ta; 4. Ordenako nagusiei gutunak gai horretaz; 5. *Guía del Catequista*-ren itzulpena argitaratzeko hartu-emanak.